

א. הרב ראובן מרגליות – תלמיד חכם וספרן

בס"ד

אבישי אלבוים

מנהל ספריית הרמב"ם (בית אריאלה)

לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה. קידושין דף ל עמוד א.

כותרת הכנס היא "הספרן כחוקר" ואילו אני בחרתי להציג את הרב ראובן מרגליות כתלמיד חכם וספ שלא. ישנם תלמידי חכמים רבים, גדולים וחשובים, שיושבים ועוסקים בלימוד תורה ופוסקים הלכור אמנם הרב ראובן מרגליות היה שונה מאותם רבנים תלמידי חכמים, בעלי משרות היושבים על כסא הו הוראה אלא על כסא הספרן. ר' ראובן, (כך נהגו לכנות אותו מכריו), ראה את ייעודו בכתיבת ספרים ה להדגיש שר' ראובן היה בראש ובראשונה רב ותלמיד חכם שקיים מצוות לימוד תורה יומם ולילה. לז ואיני ראוי לכך. בכל אופן פטור בלא כלום אי אפשר, לכן בחלקה הראשון של ההרצאה נציג בקצרה בהמשך נדבר על הוויכוח הגדול שפרץ בינו לבין פרופסור גרשם שלום, ודרכו נשתדל לעמוד על דמותו ש

הרב ראובן מרגליות נולד בגליציה בז' כסלו תר"ן (1889) ונפטר בתל אביב בז' אלול תשל"א (1971) | היו ישיבות ולימוד התורה היה בבתי הכנסת בחבורות לומדים. ר' ראובן למד תורה בכוחות עצמו חכמים. ר' ראובן אף קיים בעצמו דברי חכמינו במשנה באבות: **כך היא דרכה של תורה, פת במלח ת תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל**. בהקדמה לספרו נפש חיה על שולחן ערוך אורח חיים כו המלחמה העולמית הראשונה, וכה כתב:

ספרו הראשון של ר' ראובן "תולדות אדם" על המהרש"א, ר' שמואל אידל'ס, נדפס בשנת תרע"ב (2). כמעט כמו פירוש רש"י לתלמוד. והוא דמות מרכזית בלימוד הגמרא בישיבות במשך מאות שנים. הספר בדרכי הלימוד של המהרש"א. משום כך אפשר להגדיר את החיבור כמחקר תורני. יש לציין שאיסוף הח של קודש ואין כאן מחקר המתבסס על מקורות חיצוניים, היסטוריים ואחרים.

במשך כל ימי חייו כתב הרב מרגליות חבורים רבים, סך הכל נדפסו בימי חייו כחמישים חבורים שוו פירושם למסכתות שונות והערות הלכתיות לשו"ע. בקיאותו הגדולה בכל המקורות באה לידי ביטוי הכותרת לחיבוריו אלו ההערות שהוסיף לספר הזוהר בשם ניצוצי זוהר ובהן הפנה למקבילות בספ המקומות ראיתי שצינו שישנם למעלה מששים אלף מקורות שהפנה אליהם!

קטונתי מלהעריך את גדולתו התורנית ואף לא זכיתי להכירו פנים אל פנים. על כן אקרא לפניכם שני תי:

הראשון של ג. קרסל, מחבר הלכסיקון לספרות העברית, שנדפס בשנתון "שנה בשנה" תשל"ו, במל והשני של יצחק רפאל, שעמד בראש מוסד הרב קוק והיה בקשרי ידידות וותיקים על ר' ראובן. ר' יצח (מוסד הרב קוק) ובראש הספר הוסיף מאמר לדמותו.

כיצד התגלגל ר' ראובן להיות ספרן ולשמש כמנהל ספריית הרמב"ם שנים רבות?

בתקופת מגוריו בלבוב, טרם עלייתו ארצה, התפרנס ר' ראובן מחנות ספרים שהייתה ברשותו. לאחרו בכתביו ומצאתי בספרו את הפנינה הבאה...

ברור הוא שצרכי פרנסה הם שהביאו אותו לפתיחת חנות אבל אין ספק שדווקא חנות ספרים היתה בר ספרים מאז ומעולם. בלבוב היתה ספריית קהילה גדולה. בימי טרם המלחמה – מלחמת העולם השני הראשונה של שלחן ערוך עם הגהות הרמ"א, שנדפסה בקרקוב בשנת ש"ל (1570). חלק אורח חיים ב ברם ר' ראובן השכיל להעתיק את ההקדמה וההסכמות שבספר ובעצם היה העדות היחידה הכתובה ברשימתו דפוסי השו"ע (שנדפסה בתוך ספר רבי יוסף קארו. ירושלים, מוסד הרב קוק תשכ"ט), על "ברוך שמסר עולמו לשומרים", רק לאחר 50 שנה נמצאה האבדה והמהדורה התגלגלה לספריית ספרניים מובהקים.

ר' ראובן אף הוציא קטלוג של ספרים, שהוצאו למכירה בחנותו, בשם "המודיע". לא היה זה קטלוג סנ לספרים מפרי עטו ומפרי עטם של אחרים.

לימים כשעלה ארצה בשנת תרצ"ד (1934) העתיק לכאן את חנות הספרים שלו. מעט לאחר יסוד ספר יידישר מאז עם דמותו ואישיותו, כספריה של הרב מרגוליס (בניב אידישאי). ר' ראובן בנה את הספו Follow
ולם. הוא יזם מיזמים ספרניים שונים כדוגמת:

קטלוג ומפתוח של מאמרים מכתבי עת ומקבצים, כדוגמת רמב"ם ומפתח חיפה של היום, חיבר כרטס דמויות תורניות וכלליות שאסף מעיתונים וממקורות נוספים. ברשותו היה גם אוסף אוטוגרפים של ר' השאלה בספריה ואחר פרישתו לגמלאות נטלו עמו. אוסף זה הגיע כנראה עם ספרייתו הפרטית שנרכש גם ערך רשימה של כל המקומות בהם נדפסו הפירושים על התלמוד וסדרם על סדר המסכתות. בקיצור י

הרב ראובן אליצור ז"ל, שאני החלפתי אותו בתפקיד מנהל ספריית הרמב"ם, הכיר את הרב מרגליות וסיפר לי שהרב מרגליות היה חרוץ מאד בעבודתו ושכל חיבוריו התורניים כתב לאחר שעות עבודתו.

פרשה מיוחדת במינה היא הוויכוח שהיה לרב מרגליות עם פרופ' גרשם שלום, חוקר הקבלה הידוע. אי באוניברסיטה, הבקי בתחום עיסוקו המקצועי, ועל אחת כמה וכמה עם גרשום שלום שהיה בר סמנו אמנם ר' ראובן מרגליות היה תלמיד חכם עצום ובקי בחוכמת הסוד, כך שהיה לו תשתית ידע נרחבה מחלוקת חזיתית בין חכמי התורה לחכמי המדע. על מה ולמה פרצה המחלוקת? מדוע המחלוקת גלשה

בא ונראה את סדר השתלשלות העניינים.

בכרך טז – השישה עשר – של קרית ספר שיצא לאור בשנת תרצ"ט-ת"ש פרסם גרשם שלום בקורת על **Jacob Emden, a man of controversy** (יעקב עמדין, איש של מחלוקת) שעסק בפולו יעקב עמדין באמצע המאה השבע עשרה. ר' יהונתן אייבשיץ היה אז רב מפורסם, עמד בראש ישיבה גו לעומתו באותה עת ר' יעקב עמדין לא כיהן בעמדה רבנית רשמית. ר' יעקב עמדין האשים את ר' יהונתן נסתר. – בלשון הרב מרגליות "שצאי" – מדובר בדור שאחר משיחיות השקר של שבתי צבי שהסח כבדה, שהתבססה על תוכנו של הקמיעות שנתן ר' יהונתן לרפואה ולשמירה. קמיעות אלו נפתח שבתאיים. ... בספרו של כהן טען להד"ם. היעבץ היה אישיות בעייתית ומכאן באה שנאתו לר' יהונתן שאכן אישיותו של היעבץ הייתה בעייתית אך יצא חוצץ נגד מסקנת המחבר כי ר' יהונתן אייבשיץ ל: עמדתו בהרחבת דברים.

האם כאן דיון אקדמאי ותו לא? לא כך סבר הרב ראובן מרגליות. בחוברת שפרסם יצא חוצץ כנגד גרשם

כך כותב בפתיחת החוברת

גם גרשם שלום לא טמן ידו בצלחת והשיב לרב מרגליות בחריפות.

Follow

ם (תחילת פרק ב): "מר ראובן מרגליות" ולא הרב מרגליות.

אינני נכנס לגוף הוויכוח אך אציין שבנקודה מאד מסוימת הנקראת "דרוש תנינים" צדק ר' ראובן ולימיו

לפנינו שתי השקפות עולם. של חוקר מול תלמיד חכם. החוקר, במקרה זה, מאמין כי למחקריו יש רלו לכל מיני גישות או זרמים, הנדחים על ידי חכמי התורה. לעומתו מקדש התלמיד חכם את המסורת היר

וויכוח זה נוגע גם למקצוע הספרנות. גרשם שלום שימש כידוע גם כספרן בספרייה הלאומית ואף פיו שיטת דיואי, הקרויה על שמו "שיטת שלום". שיטה זו מקובלת בספריות הציבוריות בארץ אך לא נהוג ומהותיות, הנגזרות מהתנגדות להשקפת עולמו של גרשם שלום, כפי שבאה לידי ביטוי במחלוקת שעכ מתנגדים לה בתוקף. בשיטת שלום ממוקמת תנועת שבתי צבי בין הקבלה לחסידות. כפי שאפשר ל מקצועות היהדות", הוצאת מרכז ההדרכה לספריות, תשס"ח (2008).

בספריית הרמב"ם ובספריות תורניות אחרות לא נהגו על פי "שיטת שלום". אחת הסיבות לכך היא ו בדוגמא הנ"ל. בספריית הרמב"ם מקומה של **השבתאות** בין כתות ודתות כגון: קראים, שומרונים, ו בספריה ולא כמו הקבלה והחסידות הנמצאים בחזית הבמה.

ניתן לראות זאת בתרשים, שהיה מוצב בכניסה לספריית הרמב"ם ובו צוינו רשימת המדורים לפי הספרייה. השבתאות ממוקמת באיזור של ספרי ההיסטוריה, בשורה התחתונה של התרשים המצורף. הן בשורה העליונה, אותיות ב-ו.

לסיום אשתף אתכם במחשבותיי על חשיבות הצירוף של תלמיד חכם (או חוקר) וספרן .

בימי עלומי, כשהייתי סטודנט לספרנות באוניברסיטת חיפה והתחלתי במקביל לעבוד באופן חלקי בספ לתיאור מערכת הספריות התורניות הציבוריות בארץ בכלל וספריית הרמב"ם בפרט. לצורך זה הגעתי ל וחשבון שהגיש אברהם יערי לעיריית תל אביב בשנות החמישים על הספריות העירוניות. אברהם יערי, לבדוק מה קורה במערכת הספריות של תל אביב ולתת המלצות לפעולות שיש לנקוט. לאחר דרישה וב יערי נגזז בארכיון ולא יושם כלל. הפרק על הרמב"ם כולל בין השאר בקורת על מבנה האוסף של הספו בספרייה מיקוד על ספרנים למדנים ולא על ספרות חסידית. מה שיכול לדעתו למשוך קהל גדול יותר לנ את הסיבה להטיה זו באישיותו של מנהל הספרייה, הרב ראובן מרגליות, שבנה את הספרייה לפי נטיית

אכן, אין ספק, שספרן בשיעור קומתו של ר' ראובן מטביע את חותמו על הספרייה, לטוב ולמוטב. ו שיהיו אבן שואבת לספריה בזכות חוכמתם וידיעותיהם.

Share this
Follow

תגובה אחת על א. הרב ראובן מרגליות – תלמיד חכם וספרן

מאת ש א זינגר

14/11/2011 בשעה 18:57

אגב הפנינה מספר "דברים בעתם" מדור "שיחות חכמים" הקשורה לחיי המחבר (ויעוי' גם פתיחה למרגליות הים), אציין "שפתי חכמים" סי' ו, ז. [עמ' 32], שם מתאר אנקדוטה מבלי לציין מיהו מרא דעובדא, המתואר כ"אדם אחד שזכו לו מע מקצועות התורה..." ומסופר כיצד ניצח לקנטרן אחד. אף שם, הוא הוא בעל המעשה, שכן בסי' ז' שם כתב "בקבלת פנים ומביא רעיון המוכר לנו ממקום אחר: "מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו" עמ' עג הערה 1.

[להגיב](#)

Safranim's Blog

ערכת עיצוב: Twenty Ten מופעל על מערכת WordPress.

Follow

— " — — — —